ԾՆՈՂՔՆԵՐՈՒՆ

ԹԻՒ 8

Քաղեց՝
Վ. ՀԻՆԴԼԵԱՆ

NARİN MATBAASI—1963
İSTANBUL

V-A LIT
HINV
1963

638

ՄԱՅՐԵՐՈՒ ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Նոր Դպրոց» ի հիմնադիր և դաստիարակ Յ. Թ. Հինդլեան կ'ըսէ.

ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՍԽԱԼՆԵՐ

«Տե՛ս, աղբարիկդ որքա՜ն քաղաքավար է. ան քեզի պէս չէ. ասոր համար է որ զինքը քեզմէ աւելի կը սիրեմ։»

Ինչ աղուոր միջոց՝ 1. Նախանձը մչակելու, 2. Տղան չփացնելու։

★

«Օննի՛կ, գնա՛ մկրատս բեր.— Չեմ գիտեր ուր է.— Չեռագործի տուփիս մէջն է.— Տուփը ո՞ւր է՝ չեմ գիտեր.— Սեղանին վրայ է.— Թո՛ղ Աչոտը երթայ բերէ.— Ո՛չ, դուն պիտի բերես.— Ինչ մը կեցիր, մայրի՛կ, որ գործս աւարտեմ...։»

Ճարահատ՝ մայրիկը ինքը կ'երթայ բերել՝ մեծախօսելով, սպառնալով, տրտունջներով՝ զորս Օննիկ չի լսեր լսեր կամ որոնց վրայ մաքէն կը խնդայ։

Աղբա՛յր եղանակ դաստիարակութեան։

★

«Ո՞վ աւելի կը սիրես. հայրիկ՞դ թէ մայրիկդ։» Տղան գիտէ թէ ո՛ր պատասխանը գործին կուգայ։

Աղուո՛ր միջոց ստախօսութեան մչակման։

★

Հայրիկը դէմքի դիք մը ունի։ Տղան կը համարձակի հօրը թերութիւնս նմանցնել։ Հայրիկը կ'ախորժի և կը խնդայ։

Այ՞ս կերպով է որ մեծերէն ակնածիլ պիտի սորվեցընենք։

★

«Եթէ այսինչ բանը ընես, քեզի... ղըչ. կայ։»

Հնազանդութիւնը պիտի գնե՞նք։

★

«Անտաակ» է տղան։ Կը սպառնաս մառանը բանտարկել, ուր մուկերը զինքը պիտի ուտեն։

Աղուո՜ր միջոց տղան վախկոտ ընելու, թողունք առողջական ուրիշ վտանգները։

★

Տղան սեղանին զարնուեցաւ և մէկտեղը ցաւցուց։ Մայրիկը կը վազէ կուգայ։ «Անպիտան սեղան, իմ տղաս կը ցաւցնես, հա՞։ Ա՛ռ քեզի, չա՛դ, բա՛դ։»

Տղայակա՞ն բան. չ'ա՞րժեր կարեւորութիւն տալ։ Եկէ՛ք տեսէք որ սանկ «անկարեւոր» բաներով է որ նկարագիրը կը կերտուի։

★

Տղան այցելութեան տարած են։ Մեծերու խօսակցութիւնները յօրանջել կուտան։

★

Տղան փայլեցնելու սնափառութիւնը, երբեմն հակառակ տղուն կամքին։

★

ի հակառակէն, ազուն այնինչ թերութիւնը կամ յանցանքը հրապարակելու անխոհեմութիւնը։

Ո՛չ չափազանց գովեստ, ոչ անփափկանկատ պարսաւ։ Օտարներու ներկայութեան, որչափ քիչ գբաղինք ազով այնքան աղէկ։ Տղուն ամէնէն սիրուն գարդերէն մէկն է անոր բնականութիւնը։ Երբ տեսնէ որ իրմով կը գբաղիս, իր բարեմասնութիւնները կը պանծացնես, այդ բնականութիւնը կը չքանայ։— Իսկ օտարներու ներկայութեան, ազուն այնինչ անքաղաքավար չարժուքը պէտք է անոր գգացնել խոհական ազդարարութեամբ մը, թեթեւ նչանով մը, և ոչ թէ, վերտարձի ճամբուն վրայ, կծու յանդիմանութեանց տարափի մը տակ ընկճել տղան։

ՀԵՏԵԻԵԼԻ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Տեսարան մը մայրիկի մը եւ աճուր դասրիկին միջեւ

«Շո՛ւտ լրէ։ Նայէ ին՛չ լրիր։ Դգալը չափազանց մի՛ լեցներ։ Պատառ մը հաց առ։ Փչրանքը ժողվէ՛ և կեր, ապա թէ ոչ պատուդ չկայ եւն. եւն։»

Մայրիկ և դստրիկ այնքան ջղագրգռուած են որ ճաչը չարչարանք մըն է՝ մեւս սեղանակիցներուն համար։

Հոն գտնուող բարեկամուհի մը կը խնդրէ որ յոգնած մայրիկին տեղը անցնի։ Կը ջանայ տղուն անձնավստահութիւն ներշնչել և կարելի եղածին չափ քիչ կը միջամըտէ։ Տղան կը հանդարտի և չարժուձեւերը կը կանոնաւորէ։ Քանի մը օր կը չարունակուի տղուն հանդէպ այս բարեբար վարուելակերպը։ Մայրիկը կը հասկնայ և իր դրութեան չի հետեւիր այլեւս։

Այս անգամ, խնդրոյ առարկայ եղողը տղեկ մըն է որ կը դիմադրէ ոեւէ հրամանի, չ'ուզեր սեղան նստիլ, չ'ուզեր անկողինը երթալ, չ'ուզեր տուն վերադառնալ, մէկ բառով՝ պզտիկ «ո՛չ ասող» մըն է։ Այս տեսակ տղեկի մը մայրիկը իր քաշած նեղութիւնները կը պատմէ վարձառու և քաջ խորհրդատու բարեկամուհիի մը։ «Ինչքը աղէկ մեծցնելու համար այնքա՜ն նեղութիւն յանձն առի. այս չորս տարիները իրմով միայն զբաղեցայ։»

— «Մոքէս անցաւ։ Մէկն էք այն մայրերէն որ չափազանցութեան կը տանին իրենց հոգածութիւնը։ Սմէն բանի կը խօսին։ Մ.ը (տղեկին անունը) կը տաղտկացնէք ձեր անվերջանալի միջամտութիւններով։ Իր անձնականութիւնը ցոյց տալու համար միայն մէկ միջոց ունի, ան է՝ դիմադրել։ Կ'ուզէ՞ք որ մեծնայ իբրեւ կամքէ զուրկ քուրջի պէս էակ մը»։

«Հա՛րկաւ ոչ, բայց ի՞նչ ընելու է»։— «Ի՞նչ ընելու է։ Պարզապէս բան մը ընելու չէ։ Կարելի եղածին չափ ինքը իրեն թողէք, Մ.ը։ Դադրեցէք ամէն առթիւ իրեն բսել. «սա բանը ըրէ՛, նա բանը մի՛ ըներ»։ Դիմադրելու բան չ'ունենար, և չդիմադրելու ունակութիւնը կը տառնայ։»

Յաջորդ օրը, Մ.ը, առտնին գգեստը հագած, ամբողջ առտուն ուզածին պէս կը խաղայ՝ առանց հագուստը աղտոտելու վախը ունենալու։ «Եկո՛ւր ձեռքերդ լուա» կ'ըսէ մայրը։ Ըստ սովորութեան, «ո՛չ» կ'ըլլայ պատասխանը, «ո՛չ» մը որուն կ'ընկերանայ ընդդիմաբանութեան չարժուձեւ մը։ «Սդէ՛կ, կ'ըսէ մայրը, մինք անօթի ենք, երթանք սեղան նստինք։»

Պահ մը յետոյ, տղան կը մօտենայ զղջացած և ճաչիկ կ'ըլլայ։ Դասը սկսեր էր արդիւնաւոր ըլլալ։

«ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»Ի ՄԷՋ

ԲԱՆԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Սիրելի ծնողքներ և ուսուցիչներ,

Մեծ հաճոյքով կ'ողջունեմ ձեզ։ Այս տարի ալ բախտը կ'ունենամ ձեզ հետ գտնուելու «Նոր Դպրոց» ի այս յարկին տակ։

«Նոր Դպրոց»ը, ինչպէս իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին, ջանացած է և կը ջանայ ոչ միայն իր խնամքին յանձնուած տղոց դաստիարակութեամբ զբաղիլ, այլ անկէ դուրս ալ միշտ ջանադիր եղած է և կ'ըլլայ, անչուշտ կարելիութեան սահմանին մէջ, սեղմ կերպով լուսաբանելու ծնողքները, մասնաւորաբար պիրեն հետաքրքրող դաստիարակչական հարցերու մասին, ձերբազատելու համար զիրենք կարգ մը հին գործելակերպերէ և հաղորդակից ընելու՝ ներկայ ժամանակներու փորձառութեանդ համաձայն ընդունուած նորագոյն ըմբռնումներուն։

★

Պէտք է քաջ գիտնալ թէ այսօրուան տղան չէ՛ այն տղան որ գոյութիւն ունէր տասէ յիսուն տարի առաջ։ Այսօր կարելի չէ, օրինակի համար, տղուն «նատէ՛» ըսել, որպէս զի ա՛ն կատարեալ համակերպութեամբ նստի. հիմա, պէտք է նախ քան «նստէ» ըսելը, իրեն բացատրել թէ ինչ՞ը բան կը ստիպէ զինքը նստելու, որպէս զի ան նստի, առանց կրկին «քեզի նստէ՛, կ'ըսեմ» ի նման խիստ հրաման արձակելու պէտք ունենալու։

Տղան պէտք է հաճոյքով գոյացուցած ըլլայ թէ ինչ՛ը որ կ'ըսէք իրեն, ուղիղ է և օգտակար։ Տղան սուտ չպիտի

խօսի, երբ իր չուրջը տուա խօսողներ գոյութիւն չունին։ Ինչ պիտի մտածէ պզտիկը երբ իրեն ըսեն, «երբ քու տարիքդ ունէի, ես ընա՛ւ տուա չէի խօսեր»։ Անշուշտ պիտի խորհի թէ տուա խօսելու համար պէտք է մեծնալ և թէ ո՞րն է արդեօք այն տարիքը ուր պիտի կրնայ այլեւս արձակ համարձակ, առանց անպատեհութեան, տուա խօսիլ։

Տղաք, ներկայիս, ամէն առնէ աւելի դիտող և խորհրդածող են, ինչպէս նաեւ ընդօրինակող։ Մեծերու չարժուձեները և պրծերը չատ լաւ կը կշռեն, կը գնահատեն կամ կ'այպանեն։ Թերեւս բարձրաձայն չեն արտայայտուելիր, բայց իրենց կազմած համոզումը արձանագրուած կը մնայ մտքին մէկ անկիւնը և այսպէս մէկիկ մէկիկ հաւաքուած տպաւորութիւններով է որ կը կազմուի, չըսած անհատականութիւնը որ բնածին է, այլ անհատականութեան բարի կամ չար հակումները։

Այս հակիրճ քանի մը մտածումները կը ցուցնեն թէ ո՛ր աստիճան կարեւոր ու պատասխանատու պաշտօն մը ունի ծնողքը։

Ամուսնութեան թեկնածու զոյգ մը չատ հեռու է իր առանձնելիք պատասխանատուութեան ծանրութեան անդրադառնալէ, անոնք երանութեան պահերը միայն ունին ի մտի. այս բնական օրէնքներու կարգին մէջն է։

Առանց որեւէ պատրաստութեան է որ ժամանակ մը վերջ, յանկարծ օր մը անակնկալ իրականութեան մը առջեւ կը գտնուին, ընտանիքի անդամներուն թիւը մէկ օրէն միւսը երկուքէն երեքի բարձրացած է։ Անշուշտ նախապէս պատրաստութիւններ կը տեսնուին նորեկին նիւթական պէտքերը հոգալու համար. անկողին, ճերմակեղէն, կեանքի առաջին ամիսներու յատուկ ժանեկապարզ հագուստ կապուտ և որքա՜ն սիրով ու ըծախնդրութեամբ

կը պատրաստուին անոնք, ամիսներ չարունակ ատոնց վրայ խորհելով, օրինակները ընդօրինակելով, ի հարկին՝ ատեղծելով։ Այս բոլորն ալ չատ բնական և անհրաժեչտ պատրաստութիւններու կարգին մէջն են։ Բայց բոլոր այս ժամանակաչրջանին, ուրիչ նոյնքան կենսական բանի մը վրայ կը խորհուի՞ արդեօք։ Այո՛, անչուչտ, ժեծերը իրենց փորձառութեան ապաւինած, կարդ մը ուղեցոյց ըլլալիք խորհուրդներ չեն պլանար և հին սովորութիւններ մէկ կողմ ձգելով, անուցանելու արդիական կերպեր, մօրը կողմէ բնական դիպուածի նպատակասլաց և ոչ պատուհասը կապատող պատճառներու բարձումը գոհունակութեամբ նկատի կ'առնուի, ինչպէս նաեւ ատոր նման կարգ մը ուրիչ նոթութիւններ, սակայն արդեօք վայրկեան մը իսկ կ'անդրադառնա՞ն մանուկին դաստիարակութեան խնդրոյն։ Շատ չատ կը մտածեն այն դպրոցին մասին ուր արձանագրել պիտի տան երբ հինգ տարին լրացնէ։

Բայց մինչեւ այդ տա՞րիքը... Պզտիկը ընտանիքին սիրականը պիտի ճնայ, գրեթէ աղատ, կրնայ ընել ինչ որ ուզէ, իր քմայքները կը գործադրուին, իր վախքները ընդհանրապէս հրամաններ են, հայր և մայր պատրաստ գործադրելու։

Կարելի է չատ երկարել այս պատմութիւնը, սակայն պէտք է ընդմիջենք և անմիջապէս ըսենք թէ պզտիկի մը դաստիարակութիւնը կը սկսի ծնած օրեն իսկ։ Ծնողք պէտք է ծնած օրեն իսկ գիտնան ստանձնել իրենց դաստիարակի դերը եւ այդ օրեն իսկ սկսին պատրաստել ՄԱՐԴԸ։ Հետեւաբար, պայման է որ ծնողք իրենց կարգին հետաքրքրուին ու տրվին թէ ինչ է ծնողք ըլլալու արուեստը։ Դիւրին գործ չէ սերել և մինուճարն առնել չտիարաձայ հարկ եղած պարագային։ Դիւրին գործ չէ ոտան մատաղ տարիքէն վարժեցընել որ լաւ ունակութիւններ ձեռք ձգէ. ատոր համար

ծնողքը պէտք է անուշ, սիրալիր բայց և այնպէս հաստատամիտ վարուելակերպ մը ունենայ, տեղի չտալու համար։ Երբ հետզհետէ սկսին երեւան գալ տղուն հակումները լաւ կամ գէշ, ծնողք ուշադրութեամբ հետեւելով, պէտք է գիտնան քաջալերել և սրբագրութեան կարօտ կէտերն ալ ուղղել երբ դեռ ուշ չէ։

Որքա՜ն անպատեհութեանց առաջքը առնուած պիտի ըլլար եթէ ծնողքները պատրաստուած ըլլային՝ «Ծնողք ըլլալու Արուեստին եւ Գիտութեան» ու այն ատեն, որքա՜ն հեշտ և արդիւնաւէտ պիտի ըլլար թէ՛ ծնողքին և թէ դաստիարակին ապագայ գործը։

★

Փորձառութիւնը ցոյց տուած է թէ ծնողքներուն ունեցած հեղինակութիւնը և ազդեցութիւնը իրենց զաւակներուն վրայ, երբե՛ք չի ներկայացներ դպրոցին ունեցած հեղինակութեան աստիճանը։

Տղուն համար ծնողքը բացարձակ հեղինակութիւն մը չէ. գիտէ որ քանի մը համբոյր, մէկ քանի գրաւիչ խօսք, ի հարկին կարգ մը սրտագրաւ և զուր չարժող տեսարաններ բաւական են ծնողական տրամադրութիւնները վեր ի վայր շրջելու։ Հետեւա՞նք. պահուն դաստիարակչական մասը կարելի է կորսուած նկատել։

Ծնողքները —բացառութիւնները յարգելի են— գնահատելու կամ պատժելու հարցին մէջ գրեթէ միշտ ծայրայեղ ընթացքի մը կը հետեւին։ Բնազդաբար յանհուն կը բարձրացնեն և կը գնահատեն իրենց զաւկին միջակ մէկ յաջողութիւնը, ուրիշ անթիւ ալ կարող են անոնք չափազանցութեան դիմել ո՛չ ծանր յանցանքի մը համար։

Դժբախտաբար բոլոր ասոնք բնաւ չեն պատշաճիր մանկավարժական սկզբունքներուն։

Ինչի՞ մէջ կը կայանայ ուրեմն ծնողքին և դաստիարակին տարբերութիւնը։

Դաստիարակը ասպարէզ մտնելէ առաջ սորված է իր գործը, մինչդեռ ինչպէս ըսի, ծնողքը զաւակ մեծցնելու գործը բնա՛ւ չէ սորված։ Ուսուցիչը իբր դաստիարակ կը պաշտօնավարէ, մինչդեռ հայր և մայր դաստիարակի դերը կը կատարեն, ինչ որ նոյն բանը չէ։ Առաջինը ամէն անգամ որ տղոց խումբի մը հոգը կը ստանձնէ, կրկին և կրկին կ'անդրադառնայ իր գործունէութեան վրայ և կը յառաջդիմէ իր գործին մէջ, մինչդեռ ծնողքները բնազդօրէն կը գործեն, ինչ որ բնաւ չ'օգներ իրենց ձախողանքները ուղղելու և մանաւանդ դատելու իրենց գործած սխալները։

Տղուն հանդէպ ծնողքին և դաստիարակին դիրքը բոլորովին տարբեր է։ Ուսուցիչը ըրածը գիտէ, հայրը պաշտպանն է զաւկին, մայրը յաւիտենական ներողն է։

Պէտք չէ ուրեմն զարմանալ երբ մեծ թիւով ծնողքներ ներ չեն կրնար դաստիարակի մտայնութիւն մը արտացոլացնել, մինչդեռ ուսուցիչներու խոշոր թիւ մը ճշմարիտ դաստիարակներ են։

Շատ մը ամուսնացած ուսուցիչներ և բրոֆէսէօրներ չեն քաշուած խոստովանելէ թէ շատ աւելի մեծ դժուարութիւն կրած են իրենց մէկ երկու զաւակները դաստիարակելու քան թէ ամբողջ երեսուն տղայոց խումբ մը դէպի իրենց ուսման շրջանին վախճանը յաջողութեամբ առաջնորդելու գործին մէջ։

Բոլոր ուսուցիչները նկատել մէկ մէկ կատարելութիւններ, քիչ մը շատ յանձնապաստան արտայայտութիւն մը պիտի ըլլար, ինչպէս և բոլոր ծնողքները նկատել անձեռնհաս և անկարող իրենց ծնողական առաքելութիւնը գոհացուցիչ կերպով գլուխ հանելու՝ նոյնքան անիրաւ։

Տեսէ՛ք թէ ինչեր ըսած է Յովհաննէս Հինդլեան, չուրջ յիսուն տարի առաջ, Անկեղծ Էջեր, *Բ. հատոր,* 1913, *Մատթէոսեան տպագր.) այս մասին։*

...Ընկերային կեանքի անկանոնութիւններէն մէկն է այն հակառակութիւնը որ կը տիրէ դպրոցին և ընտանիքին միջեւ։ Կարծուածէն շատ աւելի բարդ խնդիր մըն է այս և անշուշտ շատ պատճառներ ունի։ Անոնցմէ մէկը կը կայանայ սա իրողութեան մէջ թէ՝ Ընտանիք եւ Դպրոց զիրար չեն ճանչնար. *չեն գիտեր թէ ի՛նչ են իւրաքանչիւրին կարողութեանց սահմանները, որպէս զի կարենլին աւելին չպասեն ու չպահանջեն իրարմէ։*

... Պէտք կա՞յ բացատրելու թէ ո՛րքան աղետալի է տղուն ապագային համար՝ դպրոցին և ընտանիքին միջեւ տիրող այս հակառակութիւնը։ Դաստիարակութեան գործը միութիւն կը պահանջէ բոլոր դաստիարակող աշխատութեանց մէջ և միութիւն՝ դպրոցին և ընտանիքին ջանքերուն մէջ։ Դաստիարակութեան շէնքին հիմն է տղուն տրուած աղէկ ունակութիւններուն ամբողջութիւնը։ Տղուն կեանքը կ'անցնի գրեթէ ամբողջովին տան և դըպրոցին մէջ։ Հետեւաբար տուն և դպրոց ձեռք ձեռքի տուած պիտի աշխատին, միեւնոյն ուղղութեամբ, *տղուն տալու աղէկ ունակութիւններ և չեզոքացնելու յոռի օրինակներու ազդեցութիւնը՝ զորս տղան կրնայ գտնել այդ երկու միջավայրէն դուրս։*

... Դպրոցին և ծնողաց գործակցութեան առաջին օգուտն է փոխադարձ դաստիարակութիւն։ Ծնողաց իւրաքանչիւրը իրեն յատուկ ըմբռնումներ ունի դաստիարակութեան մասին և այդ ըմբռնումները կը փնտռէ դպրոցին մէջ։ Արդ, ծնողաց պահանջումներուն մէջ կան այնպիսիներ որ անտեղի են կամ նոյնիսկ վնասակար։ Այսպէս, Ֆիզիքական դաստիարակութիւնը, ո՛րքան կարեւոր՝ ոչ

միայն մարմնոյն այլ նաեւ հոգւոյն առողջութեան համար, յարգ չունի ընտանեաց մէջ։ Դպրոցը պարտ էր հասկցնել ծնողաց՝ ֆիզիքական դաստիարակութեան եղական կարեւորութիւնը եւ այդ մասին ցոյց տալ գործնական միջոցներ։ Ու այս պիտի ըլլար դպրոցին եւ ընտանիքին գործակցութեան առիթներն էական ու կենսական օգուտը։

... Ուրիշ պարագայ մը։ Ծնողք չատ անգամ կը թշնամանան դպրոցին հետ կամ դոնէ աննպաստ պաղափար մը կը կազմեն անոր մասին՝ հիմնուելով իրենց զաւակց սուտ կամ ծխալ տեղեկութեանց վրայ։ Դպրոցին եւ ծնողաց մերձեցումը, գործակցութիւնը պիտի բառնար հակառակութեան այս դէխաւոր պատճառն ալ։ Եւ այս մասնաւոր պարագային մէջ, գործակցութիւնը սա ուրիշ օգուտն ալ պիտի ունենար որ պատիժը փոխանակ դպրոցին կողմանէ արուելու՝ ծնողքին կողմանէ պիտի տրուէր, ինչ որ չատ աւելի բանաւոր է եւ հետեւաբար, աւելի ազդեցիկ։

Բայց դժուար է թուել բոլոր այն պարագաները որոնք չատապով կը կանդնին դպրոցին եւ ընտանիքին գործակցութեան։ Չյիշատակենք, օրինակի համար, կարեւորութիւնը զոր ունի այս գործակցութիւնը վերահաստատելու համար երբեմնի ակնածանքը ազգայոց առ ծնողս եւ առ դաստիարակս, ակնածանք որ երթալով նուազելու վրայ է։

Որքան ալ սակաւաթիւ ըլլան յիշուած պարագաները, կը յուսամ թէ կը բաւեն անոնք մատնանշելու դպրոցին եւ ընտանիքին գործակցութեան — բանաւոր գործակցութեան, աւելորդ է ըսել — պէտքը։

✻

Իւր վերջաբան եւ քիչ մըն ալ փոխելու համար քիչ մը չոր բայց անհրաժեշտ եւ գիտակցօրէն բաղմից կրկնուած

այս նիւթը, ձեզի պիտի ներկայացնեմ ընտանիքի մը Կիրակի Օրը։

Մեր ժամանակները կը պահանջեն Նոր Ապրելու Արուեստի մը աշկերտութիւնը որ հիմ պիտի ունենայ յստակատեսութիւն իր և ուրիշներուն անձին նկատմամբ, հրաժարում նախասիրութիւններէ, կամքի ուժ և կորով։

Այս Ապրելու Արուեստին գաղափարը պաշտպանելու համար շատ մելան սպառած է և բացատրուած թէ ինչպէս պէտք է նկատի առնել, զոր օրինակ, գրպանի դրամը, ազատ ժամը, ընթերցման, սննդառական դրութեան գործադրութեան եղանակները։ Ասոնց կարգին կարելի է դասել նաև ընտանիքի մը Կիրակի Օրուան գործածութիւնը։ Պէտք է ի մտի ունենալ սա պարագան թէ այդ Կիրակի Օրը անցընելու համար հայրը կամ մայրը մի՛ միայն իր հաճոյքը պէտք չէ խորհի, անտեսելով ընտանիքին մնացեալ անդամները, ի մասնաւորի տղաքը։

Յորմէհետէ ինքնաշարժը ժողովրդական դարձաւ, ընտանիքին Կիրակի Օրը անկէ օգտուիլ փորձեց։ Բայց իրապէս օգտուեցա՞ւ...

Մենք քալել կը սիրէինք, կ'ըսեն նախորդ սերունդին ներկայացուցիչները... Հը՛մ, աւելի ճիշդը, մենք քալել գիտէինք, կը յոխորտան անոնք, բան մը որ շատ օգտակար էր և նոյնքան ալ հաճելի։ Եւ եթէ դիպուածաւ պտոյտի մը ընթացքին ինքնաշարժէ մը հրաւէր ստանայինք — այն ատենները դեռ auto stop գոյութիւն չունէր — երանութեան մէջ կ'ըլլայինք, մեծ արագութեան հաճոյքը պիտի վայելէինք... Ժամը 40 քլմ. ի՜նչ գինովցնող արագութիւն... Է՛հ, այն ատենները դեռ չփացած չէինք։

Արդ, երեսուն տարի առաջուան խլէզը այսօր հայր եղած է, բայց երբեմն հայրը տղայ մնացած է. արագութիւնը կը գինովցնէ զինքը։

Հապա՞ տղաքը, պիտի հարցնէք։ Հակառակ մեր ենթադրութեան, տղաքը չեն խնդրեր ինքնաշարժին համար։ Եւ դիւրին ալ է զիրենք հասկնալ։ Այս կրաւորական սքօղէն, տղաքը աւելի կը նախընտրեն քալելը, ինչ որ շատ քիչ կը գործադրեն և կամ շատ դէչ կերպով. Անշուշտ ատոր յանցանքը իրենցը չէ։

Կիրակի առտուն է։ Հայրիկը կ'ըսէ.

— Վերջապէս կառքը չենք առած տունը նստելու համար։ Տղոց սի՞րտը կը խառնուի... մեծ բան, կարգ մը pastille ները ի՞նչ բանի համար կը ծախուին։ *Եւ առանց ազդեցութեան տակ, տղոց գլուխը ծանր է և նայուածքը անորոշ... բայց խնդիր չէ, կ'անցնի...*

— *Պատուհանները քիչ մը չե՞նք կրնար բանալ, հայրիկ...*

— Մեզ կը սառեցնես կոր, *կ'ըսէ մայրիկը որ սիկարէթ սիկարէթի վրայ կը ծխէ...*

Տղաքը միօրինակ կամ շաքար կուտեն և կամ... չիքլէթ կը ծամեն։ Եւ կառքին առաջքը, ղեկը ձեռքը, հայրիկը քիլոմեթրերը կը կլլէ...

Կէս օրին կամ ժամը մէկին, ճաշարան մը կը մտնեն քիչ մը բան ուտելու համար։ Տղաքը առանց ախորժակի, առանց տրամադրութեան կը ծամծմեն...

— Հայտէ՛, կերէ՛ք նայինք։ Չեմ հասկնար, ի՛նչ ունին, քմահաճոյք է... Մենք մեր տղայութեանը...

Մթնոլորտը բարեփոխելու համար կը դիմեն անուշեղէնին. պաղպաղակ, չօքօլա, պաղ նարինջաջուր իրարու կը յաջորդեն։

— Երբ ասոնցմէ ալ տղաքը գոհ չեն, *կը տրտմայ հայրիկը...*

Ու տղաքը կը ջանան իրենց տրամադրութիւնը փոխել, շաքարեղէններով յղփացած կը մտնեն ինքնաշարժը

և արչաւը կը վերակսկի։

Քանի երեկոն կը մօտենայ, մթնոլորտը կը պղտորի։

— Շատ կը ծխես կոր, կ'ըսէ հայրը։

— Պատուհանը բաց, պապա...

— Շա՛տ արագ կ'երթաս, կ'ըսէ մայրը, պատուհանը գոցէ՛։

Բայց քիչ առնէն արագ երթալու վտանգը կ'անհետի։ Անվերջանալի պոչը սկսած է, քաղաքին մուտքին մօտը, ժամական 30 քիլոմեթրով միայն։

— Ո՞վ է սա առջեւի ապուշը որ ճամբաց խցած է։ Խեղճեցնելիք բան է սա կառք վարել չգիտցող անճարակներուն քիւր։ Եթէ ես եղած ըլլայի արտօնագիր տուողը... կը սրտնեղի հայրը։

Ընթրիքի ժամը չատոնց անցած է։ Տղաքը կը թզկան։

— Պէտք է սրուցիցներր ինչ մը շարժման մէջ դնել, կ'առաջարկէ հայրը։

Դարար մօտակայ ճաչարանը։ Կրկին նարնջաջուր, պաղպաղակ, տուրմ...

— Տուներ տաք բան մը կը խմենք, կը պատգամէ մայրը որ երկու զեղահատ կը կլլէ սկսող դլխացաւի մը առաջքը առնելու համար։

— Վերջապէս ժամը 10 ին մօտերը տուն կը հասնին։ Ընթրիք, լոգանք մը (եթէ ընել ուզեն...)։ Ժամը արդէն 11 ն է, երբ տղաքը անկողին կը մտնեն։ Երկար առեն ի հարկէ արթուն կը մնան, իրենց զրգռուած չիզերուն պատճառաւ։ Ամբողջ օրը կառքին մէջ կէս քուն, կէս արթուն վիճակ մը ունէին և հիմակ ալ ճչմարիտ քունը փախած է։ Վերջապէս իրենց քունը կը տանի, բայց հանգչեցնող քուն մը չէ։ Պատճառը գուշակելն ալ դժուար չէ...

Երկուշաբթի՛... պէտք է դպրոց երթալ։ Սակայն երկուշաբթիի բացակայութիւնը դպրոցականներու սով-

սովորութեանց մէջ ընթացիկ երեւոյթ մը դարձած է, իրենց հիւանդութիւնը ըլլալով մտացածին կամ իրական...:

Երկուշաբթի օրը դասարանն ալ կը քալէ, անշուշտ աւելի դէշ քան թէ աղէկ, յոգնած աշակերտներուն պատճառաւ, կ'ենթադրեմ: Յօրանջում յօրանջումի վրայ... ծանրացած արտեւանունք... աղտոտ լեզու եւ ծանրաբեռնըւած ստամոքս... որոնց հետեւանքով տղաքը դարձած են անուշադիր, անհանդարտ, ջղագրգիռ:

Զբօսանքին.

— Պարո՛ն, կրնա՞մ տուն երթալ, անհանգիստ եմ, սիրտս կը խառնուի։

Հրաման ուզողը աղջնակ մըն է որուն երեսին գոյնը լեմոնին դեղինը կը յիշեցնէ:

— Անցուցէս, աղջիկս, գնա՛:

Կէսօրուան ճաշի միջոցին, հեռաձայն մը ուսուցչուհիին.

— Աղջկանս դասերուն ներողամիտ եղէք այսօր, երէկ սուր խիթեր ունեցաւ. արդեօք չափէն աւելի պարտականութիւն չէ՞իք տուած...

Այս բոլորին վրայ չեմ ուզեր սակայն խօսքերս վերջացնել, որովհետեւ քիչ մը շատ տխուր պատկեր մը ներկայացուցի ձեզի:

Այս կէսօրէն վերջ դաստիարակուհին իր աչքերուն առջեւ ունի նաեւ պատկերը երկու աշակերտներու որոնց ուշադրութիւնը բնա՛ւ չէ պակսած, առաւօտէն մինչեւ իրիկուն: Անոնք ալ Կիրակի օրերը կառքով պտոյտի կ'երթան բայց տեսէք թէ ինչպէս:

Կիրակի օրերը, կառքով 15-20 քլմ. տեղ կ'երթան, պարզապէս քաղաքէն հեռանալու համար: Անկէ վերջ, մախաղը իրենց կռնակին, կ'երթան նախ գիւղի մը եկեղեցին, վերջն ալ գետակի մը եզերքը կամ անտառի մը

յարմար մէկ վայրը կը ճաշեն, յետոյ կ'այցելեն յիշատակարան մը, գղեակ մը կամ աւերակներ ու դարձեալ կառքով կը վերադառնան իրենց տունը, Կիրակի օրը հաճելի անցուցած ըլլալու գոհունակութեամբ խանդավառուած։

— Ինքնաշարժ մը ունենալէ առաջ, երբեք այսքան չէինք քալած եւ հաճելի պտոյտներ կատարած, կ'ըսէ այս երկու աշակերտներուն հայրը ուսուցչուհիին։

Ես ալ կը հաւատամ անոր ըսածին և կ'աւելցնեմ.

— Երջանիկ են այն իմաստունները որոնք չորս անի-ունին քալել սորվելու համար...

Թարգմ՝

ՎԱՀԷ ՀԻՆԴԼԵԱՆ

«Նոր Դպրոց»
24 Մարտ 1962

Հրատարակութիւններ

ԿԶՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՏՈՒԿ ԳՐՔՈՅԿՆԵՐ

1. ԴԻԴԱՆԻՔԻ ՓՈՔՐԻԿ ՆԱԽԱՐԵԿՆԵՐԸ (*սպառած*)
2. ՍԷՋԱՐ ՌՈՒ ԵՒ ՍԱՓՐԻԶԻՆ ԱՇԿԵՐՏԸ
3. ԲԱԴԱՊՈՒՄ ՈՐՍՈՐԴԸ (*սպառած*)
4. ՄԿՆԻԿ ՄԻՄԻ ԱՐԿԱԾԸ
5. ԱՆՀՆԱԶԱՆԴ ՃԱԳԱՐԸ
6. ՇՆԻԿ ՍԵՒՕՆ (*սպառած*)
7. ՊՈՒՄՊՈՒՄ
8. ԿԵԱՆՔԻ ԾԱՂԻԿԸ (*Հէքեաթ*)
9. ՊԱՐՈՆ ՍԱԿԷՆԻ ԱՃԾԸ (*սպառած*)
10. ԹՂԹԱՊԱՆԱԿԸ
11. «ՆՈՐ ԴՊՐՈՑ»Ի ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐԷՆ ՊԱՀԱՆՋՈՒԱԾ ՔԱՂԱՔԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ (*Նոր Տպագրութիւն*)
12. ՊԱՐԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԷԶԸ (*սպառած*)
13. ԱԳՌԱԻԸ, ՄՈՒԿԸ, ԿՐԻԱՆ, ԵՂՋԵՐՈՒՆ,
14. ԲԻԼՌ ՏԻՒՎԱԼԻ ԿԱՂԱՆԴԷՔԸ (*սպառած*)
15. ԱՆԱՄՈՒՆՆԵՐՈՒ ՆՇՈՒՔԻՆ ԿԵԱՆՔԸ
16. ԱՂՏՈՏ-ԹԱՓԹՓԱԾԻՆ ԱՂԲԱՐԻԿԸ և ԵՐԿՈՒ ԿՌՈՒԱԶԱՆՆԵՐԸ
17. ՅԱԿՈԲԻԿԻՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐԸ (*սպառած*)
18. ՈՐԴԻԱԿԱՆ ՍԷՐ
19. ԿԵՑՑԷ՛ ԱՇԽԱՏՈՒԹԻՒՆԸ
20. ՔԱՋ ՀՈՎՈՒՀԻՆ
21. ԱՐԱՄԻՆ ԵՐԱԶԸ
22. ԱՂԷԿ ԴԱՍ ՄԸ
23. ՄԱՔՕՔՕՆ ՄԱՐԴՈՑ ՄՕՏ
24. ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ ԵՒ ԿՐԻԱՆ
25. ՍԵՒԱԿԱՆՋ ՆԱՊԱՍՏԱԿԸ
26. ԲԱԴԱՊՈՒՄ ՈՐՍՈՐԴԸ (*յաւելեալ և նոր տպագրութիւն*)
27. ԿԱՐՄՐԱԼԱՆՋ ԸՆՏԱՆԻՔԸ — ԱՆՅԱՑՏ ԴԻՐՔ՝ — ՇՆԻԿ ՍԵՒՕՆ
28. ՊԱՐՈՆ ՍԱԿԷՆԻ ԱՃԾԸ—ՍԿԻՒՌ ՔԻՔԻ—ԽԵԼԱՑԻ ԱԳՌԱԻ
29. ԿԱՂԱՆԴԻ ՀԷՔԵԱԹ—ՈՍԿԵԲԻՐ ՅՕՂԸ ԵՒ ՊԱՐԻԿՆԵՐՈՒ ՊԱՐՏԷԶ

Ց. Թ. ՀԻՆԳԼԵԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ՅՕՆՏ